

УДК 930.253: 929Черінь](477)

С. О. ДУБОВИК*

**ОСОБОВИЙ ФОНД ПИСЬМЕННИЦІ ГАННИ ЧЕРІНЬ
У ЦЕНТРАЛЬНОМУ ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ-МУЗЕЇ
ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ**

Коротко охарактеризовано документи особового фонду визначної української письменниці, громадської діячки із США Ганни Черінь, що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. Наводяться факти біографії письменниці, висвітлюється історія надходження документів до архіву-музею, аналізуються справи фонду.

Ключові слова: Ганна Черінь; українська діаспора; особовий архівний фонд; документ.

Останнім часом значно зріс інтерес до української діаспори, її історії, життя й діяльності українців зарубіжжя. Українські громадські та культурні діячі, мешкаючи за кордоном, докладали чимало зусиль для розвитку української культури і духовності, активно працювали на ідею побудови незалежної України. Процеси культуротворення, які проходять в українській діаспорі, є вагомим складовим українського культурного простору.

Головною метою вітчизняної еміграції є духовна консолідація українців усього світу в інтересах збереження й примноження національно-культурних традицій власного народу. Це сприяє збереженню цілісності української культури, зміцненню позицій українських організацій за кордоном, а Української держави – у світовому співтоваристві.

Актуальним у зазначеному контексті є потреба цілісного дослідження громадської та культуротворчої діяльності української еміграції, визначення її внеску в суспільно-культурне життя України.

Ганна Черінь, 1995.

ЦДАМЛМ України.

Ф. 1301. Оп. 1. Од. зб. 92. Арк. 22.

* *Дубовик Сергій Олександрович* – науковий співробітник відділу використання інформації документів ЦДАМЛМ України.

Серед фондів діячів української діаспори ЦДАМЛМ України можна виокремити особовий фонд (№ 1301) української письменниці із США Ганни Черінь (справжнє ім'я та прізвище – Галина Іванівна Грибінська, у заміжжі – Паньків). Документальна спадщина письменниці сформувалася впродовж її довгого (92 роки), тернистого, насиченого яскравими подіями життя. До останніх днів вона багато подорожувала світом, влаштовувала літературні вечори і пропагувала українську культуру. Видано близько п'ятдесяти її книг, що побачили світ в Аргентині, Канаді, Німеччині, США та Україні. Крім того, її твори десятиліттями публікувалися у закордонних та вітчизняних періодичних виданнях.

У культурному просторі України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. постать Ганни Черінь важко переоцінити. Належала письменниця до творчої інтелігенції, яка за межами України брала участь в українському громадському житті. Вона була активним членом Об'єднання українських письменників “Слово”, Українських письменників літератури для дітей і молоді ім. Л. Глібова, Українського Золотого Хреста, Союзу українок Америки, тривалий час була секретарем Українського бібліотекарського товариства Америки. У 1993 р. Ганну Черінь було обрано до Національної спілки письменників України (НСПУ). Характерною рисою її діяльності була популяризація української культури та історії, яка наближала та готувала ґрунт для проголошення незалежності.

Основні віхи біографії письменниці: народилася 29 квітня 1924 р. у Києві (за іншими даними – на Київщині), писати вірші почала ще в школі, після закінчення якої стала студенткою філологічного факультету Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, але навчання перервала Друга світова війна. У роки війни залишилася на окупованій території, потім емігрувала, перебувала в таборах для переміщених осіб у Німеччині, де працювала в редакції українського часопису “Голос” під орудою Б. Кравціва. У 1950 р. переїхала до США, спочатку працювала санітаркою в дитячій лікарні. У 1953 р. закінчила факультет лінгвістики Чиказького університету, а в 1966 р. здобула другий диплом цього ж вишу за спеціальністю “бібліотекар”. “Довелось змінити працю з лікарні на книгарню, при тім же університеті”, – так у своїй статті “Берегиня високого стилю” О. Вербовська переповідала розповідь Ганни Черінь¹. Сама письменниця так пояснювала своє бажання отримати другу освіту: “Мене завжди тягло в бібліотеку. Бібліотека манила мене, як зірка”².

Протягом 1964–1988 рр. Ганна Черінь працювала в бібліотеці Чиказького університету завідувачем відділу міжнародного обміну з країнами Східної Європи. У 1988 р. переїхала до Флориди, де поринула в роботу Українського релігійного і культурного осередку ім. св. Андрія. У різні роки очолювала відділи преси та культурно-освітньої роботи. У 1993, 1996 рр. письменниця вперше через півстоліття приїхала до

Співробітники редакції газети "Голос". Берлін, 1943 р.
ЦДАМЛМ України. Ф. 1301. Оп. 1. Од. зб. 96.*

України, відвідала Київ, Полтаву, Львів. Із того часу в Україні почали виходити її книжки поезій і прози, дитячі твори. За словами полтавського поета і літературознавця П. Ротача, "Ганна Черінь разом з іншими письменниками діаспори, що були заборонені в часи комуністичного режиму (В. Барка, І. Багряний, Д. Нитченко, І. Качуровський та ін.) повернулася в лоно української материкової літератури і з великим зацікавленням сприйнята читачами"³. Померла Ганна Черінь 20 липня 2016 р.

Детальніші факти з життя і творчості письменниці можна почерпнути з довідників, монографій, спогадів, деяких періодичних видань. Однак початковий склад особового фонду відомої письменниці (більшість документів – це рукописи, епістолярій, документи громадської і культуротворчої діяльності) до нині не досліджувався.

Таким чином, запропонований огляд має на меті провести джерелознавчий огляд документів і матеріалів архіву Ганни Черінь, який збе-

* На звороті світлини напис, зроблений Ганною Черінь: "У центрі з квітами Богдан Кравців. Сидять на підлозі: його син Андрій і дочка Звенислава. Праворуч Ганна Черінь, за Кравцівим. Позаду стоїть Василь Барка. Майже кожний на цім фото визначна особа. Праворуч, за пані в капелюсі, Тодось Осьмачка".

рігається в ЦДАМЛМ України, охарактеризувати науково-довідковий апарат до нього, подати деякі рекомендації щодо пошуку необхідної інформації у документах фонду.

Особисті документи і матеріали Ганни Черінь надійшли до ЦДАМЛМ України ще за життя письменниці протягом 1996–2015 рр. Останнє надходження було передано родичем Ганни Черінь – заслуженим артистом України Б. Лободою вже після її смерті у серпні 2016 р. Певна кількість документів фонду ще чекають архівного описування. На разі, фонд складається з 3 описів і нараховує 376 справ за 1897–2007 рр. Хронологічні рамки всієї архівозбірки охоплюють більш ширший період – до 2015 р.

Всі 3 описи фонду мають науково-довідковий апарат: зміст із фіксацією розділів і посиланням на сторінки їх розміщення; передмову з біографічними відомостями Ганни Черінь, склад і зміст документів фонду та історію його надходження до ЦДАМЛМ України; іменний покажчик; список книг, що надійшли до архіву разом із документами.

Фонд складається з творчих матеріалів Ганни Черінь, епістолярної спадщини, документів її культуротворчої, службової і громадської діяльності, фотодокументів. Серед творчих документів – автографи та машинописи: віршів, поем, гуморесок, пародій, оповідань, новел, п'єс і літературних сценаріїв для дитячих вечорів, публіцистичних нарисів і статей із життя української еміграції, про жінок-письменниць та їх роль у розвитку світової літератури, для англomовного видання “Україна – енциклопедія для молоді” та багато інших із літературно-мистецької та суспільно-політичної тематики; рецензій і відгуків, репортажів і оглядів, зроблених під час туристичних подорожей; дисертації “Ukrainian publishing during the decade, 1950–1960” на здобуття наукового ступеня магістра мистецтва; текстів бесід, інтерв'ю, виступів на радіо та літературно-мистецьких заходах; текстів пісень на слова Ганни Черінь; автобіографії та біографічної розповіді “Маю освіту, але не маю фаху”; перекладу сонета Ф. Петрарки українською мовою. Привертають увагу графічні роботи Черінь (ескізи обкладинок книг власних творів) та магнітні касети з голосом письменниці під час читання власного роману “Слова”.

З огляду на те, що в перші повоєнні роки Ганна Черінь перебувала в таборі для переміщених осіб м. Гайденау (Німеччина) та вела там активну культурно-просвітницьку діяльність, до розділу творчих документів включені конспекти лекцій з української мови і літератури, прочитані, ймовірно, письменницею в навчальному закладі табору. Це – 5 зошитів учнів 5 класу І. Стельника та П. Прищепи, датованих 1948–1949 рр.

Як відомо, табір Гайденау, в якому судилося перебувати Ганні Черінь, знаходився в зоні американської окупації. Уряд США до на-

селення таборів ставився більш ліберально, ніж в інших зонах. Саме цим можна пояснити наявність у підамериканській повоєнній Західній Німеччині значної кількості видавництв, громадсько-політичних організацій, періодичних видань тощо. Активна робота українських переселенців знайшла відображення у пародійній поезії Ганни Черінь, яка на той час друкувала свої твори у часописі “Дозвілля”. У 1949 р. тут вийшла перша збірка її поезій “Крещендо”.

Серед рукописів Ганни Черінь привертає увагу й текст доповіді, виголошеної на Високошкільній Конференції Союзу Українських Студентських Товариств Америки (СУСТА) в Детройті (штат Мічиган, США) 9 травня 1965 р. під назвою “Останні десять літ” (машинопис з авторською правкою). Це своєрідний критичний огляд української еміграційної літератури та творчості її найвидатніших представників: У. Самчука, Д. Гуменної, В. Чапленка, І. Смолія, А. Галана, С. Парфанович, Т. Осьмачку, І. Керницького, І. Багряного, Л. Коваленко, Б. Бойчука, Я. Славутича, Ф. Мелешка, С. Риндика, Д. Ярославської-Столярчук, Б. Олександрівна та інших. Письменниця порушувала проблемні питання української літератури в еміграції, пояснювала її специфіку: “Прибувши в країни нового поселення, еміграційні поети пережили страшну травму. Брак рідного ґрунту сильно вражає постать, і тому їх вірші стали сповнені чорним песимізмом. <...> Питання еміграційної літератури завжди болюче, так само, як питання самої еміграції, бо еміграція означає відрив від рідного ґрунту, а еміграційна література означає, що вона не має рідного ґрунту під ногами. Еміграція ще може в тій чи іншій мірі пристосуватися чи асимілюватися, але еміграційна література – ніколи, бо тоді б вона б перестала бути літературою українською, а стала невиразним конгломератом. Отже, еміграційна література постійно перебуває в стані нездужання, непристосованості і кризи. Це, так би мовити, її природний стан...”⁴.

Значна частина рукописів Ганни Черінь представлена ксерокопіями, журнальними і газетними вирізками. Документи розділу організовані за жанровою ознакою в хронологічному порядку.

Варто зазначити, що творчі документи письменниці доповнюються підготовчими матеріалами до них – рецензіями, оглядами, статтями, нарисами діячів української діаспори, інформаційним листком Об’єднання Дочок і Синів України та іншими документами, які збирала і використовувала для своїх робіт Ганна Черінь.

Упродовж життя письменниця підтримувала дружні стосунки з науковцями, діячами літератури і мистецтва України та українського зарубіжжя. В її епістолярній спадщині близько 100 кореспондентів: І. Білогруд, В. Бургардт, О. Веретенченко, М. Гарасевич, А. Демусь, І. Дзюба, М. Дем’янчук-Надвірнянський, В. Доброліж, Л. Дончук, В. Залізняк, І. Качуровський, І. Кошелівець, М. Мандрика, Ю. Мовчан,

Д. Нитченко, С. Парфанович, Л. Полтава, П. Ротач, У. Самчук, М. Скеля-Студецький, І. Чендей, Д. Чередниченко, Ю. Шерех, М. Щербак та інші. Тематика листування перегукується з основними напрямками творчої і громадської діяльності Ганни Черінь. Листи систематизовані за абеткою прізвищ її адресатів і кореспондентів.

Культуротворча, службова і громадська діяльність Ганни Черінь представлена документами, що репрезентують її активний трудовий шлях протягом усього життя. Організовані вони у двох розділах: “Документи до біографії Г. Черінь” та “Документи про Г. Черінь”. Аналізуючи їх, варто зазначити, що у фонді таких документів зберігається небагато, більшість із них – офіційне листування з бібліотеками, музеями, архівами, видавництвами, редакціями газет і журналів, університетами, НСПУ та іншими установами й організаціями Канади, США, України; запрошення, програми та афіші літературно-мистецьких заходів, присвячених Ганні Черінь; документи про її роботу в Українському Золотому Хресті та Українському бібліотечному товаристві Америки. Деякі документи свідчать про активну участь Ганни Черінь у відродженні Національного університету “Києво-Могилянська академія”, а саме: посвідчення ректора В. Брюховецького про отримання благодійної грошової допомоги від письменниці, датоване 30 серпня 1993 р., та диплом, яким вона була нагороджена за внесок у розвиток академії (1997).

За вірним спостереженням В. Корецької, “Ганна Черінь належить до осіб, що не промощують собі ліктями дорогу на “видноту”. [...] Бере активну участь у житті нашої еміграції, пише критичні статті, оповідання, нариси, твори для дітей. [...] А ще Ганна Черінь веде визвольно-державницьку тему, започатковану її попередницею Оленою Телігою”⁵⁵.

Отже, Ганні Черінь була притаманна громадсько-політична активність. Однією з найхарактерніших рис письменниці у цьому відношенні була жертівність заради перемоги України у боротьбі за свободу і незалежність від імперської Росії. М. Дорожинська так згадувала у цьому сенсі письменницю: “Ганна Черінь відмовилась від гонорару; увесь дохід призначено на фонд, що потрібний для закінчення праці Комісії Дослідження голоду 1932–33 рр.”⁵⁶

Власні думки щодо своєї громадської діяльності в США письменниця виклала в автобіографії: “Моя “офіційна” громадська праця в останні роки – редагування дитячого куточка в журналі “Наше життя”. [...]. Проте, найбільшою і найтяжчою своєю громадською працею я вважаю діяльність у бібліотеці, Юніверситі ов Чикаго, де я працюю від 1964 року. За ці роки в бібліотеці назбиралась велика й цінна колекція українських книжок. В 1965 році я запропонувала університетові купити приватну бібліотеку українського книголюбця Івана Перова з Мініаполісу. Два рази ми їздили в Мініаполіс на огляд і купування цих книжок, і незабаром вони стали базою, на котрій будується українська

Ганна Черінь у колі друзів і близьких. Сидять: В. Скорульський, дружина У. Самчука, Г. Черінь. Стоять: Б. Олександрів, У. Самчук, С. Кузьменко, дочка Г. Черінь Інна. Канада, Торонто, 1959 р.

ЦДАМЛМ України. Ф. 1301. Оп. 1. Од. зб. 97. Арк. 5.

колекція. Юніверситі ов Чикаго – солідний, третій по рангу університет в ЗСА (США – С. Д.), але до недавніх пір був настроений прихильно до росіян, а про українців їм майже нічого не було відомо. Завдяки зросту нашої колекції та іншим факторам, зокрема, коли з ініціативи українських студентів та Окружної управи СУА (Спілка українок Америки – С. Д.) введені українські студіювання про Україну в нашій університеті щораз ширшають і глибшають. Доводилося тяжко й настирливо боротись із пережитками москвофільства, що панувало не тільки в нашій бібліотеці, а й і в інших наукових закладах із Конгресовою бібліотекою. З недавніх часів Україна та українські міста були закаталогізовані під Росією і хоч тепер Конгресова бібліотека ввела українські гасла, треба домагатися перекаталогізування старих несправедливостей і не допускати каталогування на старий зразок⁷⁷.

Широкі можливості для узагальнення культуротворчої та громадської діяльності Ганни Черінь відкриває аналіз документів інших осіб про письменницю. Серед них – вірші-присвяти, рецензії, статті, тексти радіопередач і виступів М. Антонович-Рудницької, В. Балагури, М. Бек, В. Войцехівської, М. Гарасевич, В. Корецької, М. Мандрики, Б. Олександрів, П. Ротача, І. Савицької, Я. Славутича, П. Сороки М. Щербака та ін. авторів; листування окремих осіб та установ про освіту й роботу

Ганни Черінь, включення її творів у Хрестоматію української літератури тощо.

Документи і матеріали у межах обох розділів систематизовані за жанровою ознакою в хронологічному порядку.

Фотографії фонду представлені індивідуальними світлинами Ганни Черінь та в групах зі своїми рідними, друзями, колегами, письменниками, літературознавцями, громадськими діячами України та українського зарубіжжя: В. Баркою, М. Бек, В. Бондаруком, М. Вінграновським, О. Грановським, Н. Дембінською, З. Дончуком, С. Кравцівим, Б. Олександровим, Т. Осьмачкою, Є. Сверстюком, Я. Славутичем, С. Паньковим (чоловіком) та іншими.

Наведений в огляді далеко не повний перелік документів переконливо показує, що архівний фонд Ганни Черінь за своїм складом і структурою має особливе значення. Узагальнення й аналіз представлених документів дає змогу здійснити часткову реконструкцію життєвого шляху славетної українки, простежити громадську та культуротворчу діяльність представників української еміграції, визначити їх внесок в історію України.

Варто зазначити, що документи, які розкривають життєвий шлях Ганни Черінь, її творчість та громадську діяльність, також знаходяться на зберіганні в Центральному державному архіві зарубіжної українки, куди їх ще за життя передала письменниця. Це – фонд особового походження (ф. № 22) “Черінь Ганна (Грибінська Галина Іванівна, за чоловіком – Паньків, 1924 р. н.), відома українська поетеса, письменниця, громадська діячка (США)”. Документи хронологічно охоплюють період з 1947 до 2011 рр.

Ганна Черінь в українському костюмі власної роботи. США, 1995 р.
ЦДАМЛМ України. Ф. 1301.
Оп. 1. Од. зб. 92. Арк. 23.

¹ ЦДАМЛМ України (Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1301. Оп. 3. Од. зб. 179. Арк. 8.

² Там само. Оп. 2. Од. зб. 22. Арк. 1.

³ Там само. Оп. 1. Од. зб. 86. Арк. 69.

⁴ Там само. Оп. 2. Од. зб. 20. Арк. 41, 46.

⁵ Там само. Оп. 1. Од. зб. 61. Арк. 1.

⁶ Там само. Од. зб. 86. Арк. 45.

⁷ Там само. Од. зб. 23. Арк. 6, 7.

There is given the characteristic of the personal fond of Hanna Cherin, the prominent Ukrainian writer and public figure in USA stored in the Central State Archives-Museum of Literature and Art of Ukraine. The author gives biography facts, highlights history of receiving of documents by Archives-Museum and analyzes collection.

Key words: Hanna Cherin; Ukrainian Diaspora; the personal archival fond; the document.